

УДК 811. 161. 2'373, 611

СИНКРЕТИЧНА ПРИРОДА ПОХІДНИХ ІНТЕР'ЕКТИВІВ У ПЛОЩИНІ МІЖЧАСТИНОМОВНОЇ ОМОНІМІЇ

Наталія Глібчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови імені професора Івана Ковалика,
вул. Університетська, 1/234, 79001 Львів, Україна,
тел.: (0 322) 239 47 17*

У теоретичному і практичному аспектах розглянуто процеси інтер'ективації в українській мові, унаслідок яких виникають міжчастиномовні омоніми. Розкрито механізм утворення таких мовних одиниць за трьома основними критеріями виділення частин мови: семантичним, морфологічним, синтаксичним. З'ясовано семантичні передумови, причини та закономірності процесів інтер'ективації з урахуванням синкретичної природи аналізованих транспозитів. Осмислено конкретні випадки переходу слів різних частин мови у вигук, зокрема іменників, займенників, дієслів, прислівників. Функціональні омоніми, до складу яких входять похідні інтер'ективи, розподілено на синкретично-диференційовані, синкретично-недиференційовані та синкретично-потенційні. Виявлено, що серед іменників найлегше піддаються інтер'ективації абстрактні іменники негативної та позитивної оцінки. Транспозитний потенціал закладений у їх семантиці. Розглянуто ті окремі словоформи кличного відмінка іменників, які поповнили клас емоційних вигуків. Описано також відіменникові імперативні та етикетні інтер'ективи. Проаналізовано ті морфолого-синтаксичні зміни, яких зазнають твірні слова в процесі транспозиції. Водночас виявлено спільність семи чи сем у мотивувальних слів і похідних вигуків, що дає підстави розглядати омоніми (омокомплекси) функціональних омонімів як синкретичні утворення. З'ясовано, що перехід у вигук повнозначних слів супроводжується змінами на рівні семантики, набуттям синтаксичної незалежності і застигlosti форми. Цьому передують посилення здатності слова до вираження емоційної чи вольової реакції мовців.

Ключові слова: міжчастиномовна омонімія, функціональна омонімія, транспозиція, конверсія, інтер'ективація, синкретизм.

Граматична система сучасної української літературної мови, незважаючи на її порівняно стійкість, постійно змінюється. Дослідження перехідних явищ у площині лексико-граматичних класів вважаємо доцільним, оскільки це дасть змогу лінгвістам простежувати динамічні процеси у системі частин мови, виявляти складні системні зв'язки і відношення між словами у галузі морфології. На думку І. Ковалика, транспозитні мовні одиниці виникають „шляхом спеціального граматико-лексичного переосмислення”, коли „новоутворене слово набуває нових морфологічних категорій і як таке виконує нові синтаксичні функції в реченні” [9, с. 110].

Усі перехідні явища заслуговують на увагу дослідників, ми ж розглянемо процеси інтер'ективації в українській мові, наслідок яких виникають міжчастиномовні омоніми. “Інтер'ективація (від лат. *interjectio* – вигук) – вид конверсії, що полягає у переході у вигук слів з різних частин мови” [12, с. 207]. Аналіз таких явищ ускладнюється тим, що “зміна належності окремої словоформи до певної частини мови класифікується як діахронічна конверсія” [18, с. 246]. Лінгвістичний термін “конверсія” (лат. *conversio* – обертання, перетворення) багатозначний. Зокрема, “конверсію називають ще морфолого-синтаксичним способом словотворення, оскільки утворюване внаслідок конверсії слово

набуває нових морфологічних категорій і починає виконувати нові синтаксичні функції” [18, с. 246]. Конверсія – вужче поняття, ніж транспозиція. На думку І. Вихованця, “засобами вираження морфологічної транспозиції є афіксація і конверсія” [3, с. 639]. “Транспозиція (середньолат. *transpositio* – перестановка, від лат. *transponere* – переставляти) – використання однієї мовної форми у функції іншої. Термін уживають у вузькому і широкому розумінні. У вузькому розумінні транспозиція, або функціональна транспозиція, стосується переходу слова з однієї частини мови до іншої або її вживання у функції іншої частини мови” [3, с. 639].

Спробуємо осмислити конкретні випадки переходу слів різних частин мови у вигук, розкрити механізм утворення таких мовних одиниць за трьома основними критеріями виділення частин мови: семантичний, морфологічний, синтаксичний, а також намагатимемось виявити причини та закономірності процесів інтер'єктивації, наголошуючи увагу на синкретичній природі аналізованих транспозитів. Це допоможе у вирішенні складної проблеми визначення частиномовного статусу однозвучних слів. Джерельна база дослідження – “Словник міжчастиномовних омонімів сучасної української мови” [5], ілюстративний матеріал до якого було дібрано з різностильових джерел – від фольклору та усного мовлення до художньої літератури, публіцистичного, конфесійного, наукового, офіційно-ділового, епістолярного стилів.

Явища переходу різних частин мови у вигук не раз привертала увагу українських мовознавців. Так, Л. Мацько ґрунтовно проаналізувала ці процеси у працях “Інтер'єктивація в українській мові” [11, с. 21-27], “Інтер'єктиви в українській мові” [13]. С. Соколова розглянула окремі випадки транспозиції у статті “Відприслівникова інтер'єктивація у сучасній українській літературній мові” [17, с. 169-172.]. Н. Гуйванюк, проаналізувала діалектні вигуки у праці “Соціальні та регіональні виміри інтер'єктивів української мови” [7, с. 321-332].

Ми ж зосередимось на процесах інтер'єктивації у контексті міжчастиномовної омонімії. Проаналізуємо ті явища транспозиції, які спричинили появу міжчастиномовних омонімів іменник / вигук, дієслово / вигук, займенник / вигук, прислівник / вигук. Це допоможе у вирішенні складної проблеми визначення частиномовного статусу однозвучних слів, адже у практичному курсі морфології їх розрізнення викликає певні труднощі.

Перш ніж аналізувати явища переходу слів різних лексико-граматичних класів у вигук, подамо визначення термінів, дотичних до цієї проблеми, та уточнимо їх, спираючись на власні спостереження.

Грамагичні омоніми – широке поняття, що охоплює міжчастиномовні, морфологічні (омоформи), синтаксичні омоніми [19, с. 402].

За визначенням О.Тараненка, міжчастиномовні омоніми – це “слова або їхні окремі грамагичні форми (омоформи), що, зберігаючи семантичні зв'язки на рівні лексичних значень (оскільки це однокореневі слова), набули різних грамагично-категоріальних значень” [19, с. 402]. Проте відношеннями міжчастиномовної омонімії не завжди охоплені етимологічно споріднені слова (часто в омокомплекси об'єднуються різні за походженням одиниці), тому це визначення потребує деяких уточнень. Суть нашого підходу полягає в розширенні обсягу цього поняття.

Міжчастиномовні омоніми – це етимологічно споріднені слова і такі, що на сучасному етапі розвитку мови сприймаються як різні за походженням, але збігаються в одній, кількох чи всіх словоформах та належать до різних лексико-граматичних класів (*a* – сполучник, вигук, частка, іменник; *ba* – вигук, частка, сполучник; *gipko* – прислівник, вигук; *ganьba* – іменник, прислівник, вигук).

Міжчастиномовні омоніми поділяємо на лексико-граматичні та функціональні.

Лексико-граматичні омоніми (ЛГО) – це однакові за звучанням етимологічно віддалені або неспоріднені слова, які мають різні лексичні значення або виражають різні семантико-синтаксичні відношення чи відтінки суб'єктивної модальності та належать до різних частин мови (*a* – сполучник, частка, вигук; *aga* – вигук, частка; *ai* – вигук, частка; *ga* – частка, вигук; *i* – сполучник, частка, вигук). У “Словнику української мови” в 11-ти томах вони подані в окремих словникових статтях з індексами, що позначають омоніми. На сучасному етапі мовного розвитку ЛГО зазвичай сприймають як непохідні.

Функціональні омоніми (ФО) – це однакові за звучанням етимологічно споріднені слова чи окремі форми слів, що належать до різних частин мови (*горе* – іменник, прислівник, вигук; *гвалт* – іменник, вигук; *люкс* – іменник, прикметник, прислівник, вигук). Функціональні омоніми виникають унаслідок транспозиції. Ураховуємо градацію цього явища. Беремо до уваги тезу І. Вихованця про те, що “перехід частин мови реалізується синтаксично, морфологічно і семантично” [4, с. 20]. Це можна простежити на різних ступенях переходу, “початком якого слід вважати переміщення елемента в нетипову для нього синтаксичну позицію. Змінювана синтаксична позиція може набувати морфологічного закріплення (морфологічний ступінь переходу) або семантичного завершення (семантичний ступінь переходу)” [3, с. 17].

Аналізуючи виявлення міжчастиномовної омонімії, спостерігаємо явище синкретизму, яке яскраво виражене в омопарах (омокомплексах), причому на різних рівнях мовної системи. На лексичному рівні – це спільність сем вихідної форми і транспозита, на морфологічному – збіг їхніх функціонально різних граматичних ознак. Розуміємо синкретизм як універсальну властивість мови. “Синкретизм (грец. *syncretismos* – з'єднання) – формальне нерозрізнення, злиття в одній формі різнорідних мовних елементів” [10, с. 538-539]. Явище синкретизму притаманне всім рівням мовної структури, однак на кожному з них має свої особливості. Цей термін використовують у двох значеннях: “1) збіг функціонально різних граматичних категорій і форм в одній формі, наприклад, відмінковий синкретизм; 2) поєднання (синтез) диференційних структурних і семантичних ознак одиниць мови, що протиставляються одна одній в системі мови пов'язані явищами перехідності” [8, с. 4]. Уживання різних частин мови в нетипових для них синтаксичних функціях створює сприятливий ґрунт для транспозиції вже не членів речення, а й для явищ переходу із однієї частини мови в іншу. Унаслідок цього виникають функціональні омоніми (ФО). На думку І. Висоцької, “морфологічний синкретизм заслуговує на увагу дослідників у зв'язку з неоднозначністю структурно-семантичних властивостей частин мови і рухомістю морфологічного статусу деяких слів у різних синтаксичних умовах” [1, с. 41].

Ураховуючи багатоманітність виявів транспозиції, а також різні її ступені, функціональні омоніми розподіляємо на: а) синкретично-диференційовані (с-д); б) синкретично-недиференційовані; (с-н); в) синкретично-потенційні (с-п).

Функціональні омоніми синкретично-диференційовані (ФО с-д) – це етимологічно споріднені слова чи окремі словоформи (вихідна форма – транспозит), причому похідне слово (словоформа) водночас поєднує семантико-синтаксичні ознаки двох частин мови (*абзац* – іменник, вигук, прислівник). Різний морфологічний статус синкретично-диференційованих ФО закріплений хоча б в одному словнику (тлумачному чи граматичному) в окремих словникових статтях (без індексів на позначення омонімів).

Функціональні омоніми синкретично-недиференційовані (ФО с-н) – це етимологічно споріднені слова чи окремі словоформи (вихідна форма – транспозит), причому похідне слово (словоформа) одночасно поєднує семантико-синтаксичні ознаки

двох лексико-граматичних класів та вживається у функції іншої частини мови (*біда* – іменник, прислівник, вигук; *вогонь* – іменник, вигук; *мерщій* – прислівник, вигук; *прощай* (-*те*) – дієслово, вигук. Різний морфологічний статус синкретично-недиференційованих ФО на сучасному етапі мовного розвитку ще не закріплений у словниках (тлумачних чи граматичних). Їхній опис у лексикографічних працях супроводжує ремарка “у значенні іменника, прислівника, частки тощо”. Для визначення їхньої вторинної частиномовної функції спиратимемося на зазначені вище словники та контексти з різних функціональних стилів.

Функціональні омоніми синкретично-потенційні (ФО с-п) відрізняються від двох попередніх груп тим, що ні в тлумачних, ні в граматичних словниках транспозитні зрушення у лексико-граматичній природі слів не відображені, однак їх виявляємо у багатьох текстах, здебільшого в усному мовленні (*вітаю(-смо)* – дієслово, вигук; *радість* – іменник, прислівник, вигук; *матінко* – іменник, вигук). Синкретично-потенційні омоніми репрезентують початковий ступінь транспозиції. Кожен випадок виникнення синкретично-потенційної омпари чи омокомплексу – це індивідуальний “життєвий шлях” конкретного слова, дуже довгий, бо розтягнений на століття, і загадковий, бо часто приховує етапи “перевтілення” однієї частини мови в іншу.

На наш погляд, похідні інтер'єктиви, що вступають у відношення функціональної омонії, мають синкретичну природу. Вони не втратили семантичних зв'язків із мотивувальними словами. Такі зв'язки не простежуються хіба що в групі лексико-граматичних омонімів (*еге* – частка, вигук; *на* – прийменник, частка, вигук). Виникає запитання: а хіба вигук має семантику? Людина становить єдність *ratio et emotio*. І людська мова складається з інтелектуальних та емоційних компонентів. В одних словах переважає інтелектуальний компонент, у інших – емоційний. Поділяємо точку зору В. Горпинича, який писав: “Визначати вигук як частину мови, що виражає лише емоції та волевиявлення, означає допускати неточність, яка й породжує проблему лексичного значення. Очевидно, що кожний вигук, крім емоцій і волевиявлень, виражає елемент думки” [6, с. 301]. Семантично вигуки зближуються з усіма іншими частинами мови: вони мають елемент денотативного (предметного) значення і здатні розвивати багатозначність як іменники, прикметники, дієслова. Амплітуда багатозначності у вигуків дуже широка, нерідко діаметрально протилежна. Наприклад, вигук *а* може виражати: 1. Здогад, здивування. 2. Незадоволення. 3. Біль. 4. Відчай. 5. Переляк.

Іменник / вигук. Абстрактні іменники негативної та позитивної оцінки легко піддаються транспозиції. Виражаючи людські почуття, аналізовані абстрактні іменники абсолютно передбачено виявляють здатність до інтер'єктивації. Вони здебільшого поповнюють групу емоційних вигуків. Це явище виявлено в багатьох контекстах: [Р у с а л к а:] *Дідуся! Лісовий! біда! рятуйте!* (Леся Українка, “Лісова пісня”); – *Біда!* – *кричать.* – *Пропала справа! Чи чули, що кажуть запорозькі братчики?* (П. Куліш, “Чорна рада”); *Під стелею пішла гонитьба й голосіння, шум дощу – тисяч чорних крил.* – *О, горе!* – *завивно гуділа стеля, скавуліли челюсти, скрипіли засуви дубових дверей.* – *О, горе!* (К. Гриневичева, “Шоломи в сонці”); – *Лихо, лихо!* – *мало не плакав Лучук.* – *То давай хоч самі утікати!* (П. Загребельний, “Диво”); *До чого він дійшов! Жах! Ганьба!* (В. Підмогильний, “Місто”); *Не пишатися вона буде своєю дитиною перед людьми, а ховатися з нею, очей не сміючи звести на людей! Сором!.. Ганьба!..* (Б. Грінченко, “Під тихими вербами”); – *Ні, я не розумію: ви така енергійна... смілива дівчина, а не можете обійтись без няньки мужчини... Фе! Сором!* (В. Винниченко, “Зіна”). За нашими спостереженнями, група емоційних вигуків здебільшого поповнюється завдяки іменникам негативної оцінки, а саме *біда*, *горе*,

лихо, ганьба, жах, сором. Транспозитний потенціал закладений у їхній семантиці. Безперечно, що кожен із цих абстрактних іменників має своє лексичне значення, але всі вони мають сему негативної оцінки, яка поширюється і на інтер'єктиви. Це те спільне, що об'єднує як мотивувальні слова, так і похідні. Отже, можна стверджувати, що аналізовані вигукі є синкретичними утвореннями. У тлумачних словниках вони подаються в тих самих словникових статтях, що й іменники, тому визначаємо їх як синкретично-недиференційовані функціональні омоніми.

Спробуємо проаналізувати процес переходу іменника у вигук за трьома основними критеріями виділення частин мови: семантичним, морфологічним, синтаксичним. Наприклад, субстантив *жах* має частиномовне значення предметності, він вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки у граматичних значеннях роду (ч.), числа (одн.), відмінка (наз., знах.), виконує синтаксичну функцію підмета, додатка, частини складеного іменного присудка. Це слово має два значення: "1. Почуття, стан дуже великого переляку, страху, що охоплює кого-небудь. 2. Те, що викликає почуття переляку, страху" [15, II, с. 513]. Іменник може мати залежні прикметники або займенники прикметникового типу відмінювання, уживатися з прийменниками. Це підтверджують контексти: *Але ніхто не попрацював над тим, як замаскувати людські душі перед жахом, як той жаж увести в оману, щоб він не дуже то приставав до тих душ. Жаж напирив, і людські душі не могли протистояти йому як слід* (Іван Багряний, "Огненне коло"); *І за кожною думкою його [Степана] стояв добре знаний жаж марних поривів до творчості* (В. Підмогильний, "Місто"). У "Словнику міжчастиномовних омонімів сучасної української мови" зафіксовано оморяд *жах*¹⁻³ (іменник, прислівник, вигук). Унаслідок транспозиції мотивувальне слово *жах* набуває частиномовного значення інтер'єктивності, втрачає морфологічні ознаки самостійної частини мови та його синтаксичну функцію, бо, як відомо, вигук не виступає членом речення. Транспозит *жах* передає людські почуття, а тому належить до емоційних вигуків. Його вживають для вираження негативної оцінки подій, явищ тощо. Наведені контексти підтверджують його новий частиномовний статус: – *Бачиш, – промовив Іван Іванович, – сидів я оце й думав про літо. Прийде, значить, літо, а з ним прилетять і мухи. Ти уявляєш, як вони перешкоджають нашій роботі? Жаж!* (Микола Хвильовий, "Іван Іванович"); – *О жаж!* – раптом скрикнув не своїм голосом письменник. – *Що я написав? Та це ж найсправжнісінька халтура* (Микола Хвильовий, "З лабораторії"); *Ще інші повивчались на педагогів, які бояться на своїх уроках промовити слово "Україна", лише вголос вимовити, лише її згадати; ще інші пишуть в газетках брехливі статейки про "щасливе життя"; а ще інші, як ось ти, сусідський хлопець, мають доярку із золотою зіркою Героя на грудях, знаючи, що вона, доярка твоя, ніяку героїчну роботу не переробила, і що зірка золота на її цицьці – не золота. Жаж!* *Кого я вчив, і що я вчив, як...* (Р. Федорів, "Єрусалим на горах"). Унаслідок переходу іменника у вигук відбуваються зміни на семантичному рівні. На наш погляд, транспозит *жах* доцільно розглядати як синкретичне утворення, що не втратив повного зв'язку з іменником, який його мотивує, оскільки сема переляку, страху зберігається і в похідному інтер'єктиві. До речі, морфологічний статус вигуку *жах* не закріплений у тлумачних словниках, тому визначаємо його як синкретично-потенційний функціональний омонім до однозвучних іменника і прислівника.

Абстрактні іменники на позначення позитивної оцінки теж виявляють здатність до інтер'єктивізації: *О радість! Вікно прочинила Улянка. – Що тобі? – спитала вона. – Ти верхи на Фріці їздиш?* (О. Донченко, "Лісничиха"). У "Словнику української мови" в 11-ти томах не зазначено, що слово *радість* може вживатися як вигук [15, VIII, с. 436], тому розглядаємо цей інтер'єктив як синкретично-потенційний функціональний омонім до однозвучного іменника. Натомість до слова *щастя* в "Словнику української мови" в 11-ти

томах подано таке тлумачення: “Уживається як вигук при вираженні великої радості, відчуття схвилюваності через раптовий, несподіваний успіх, вихід з якого-небудь становища, ситуації тощо” [15, XI, с. 574]. Тракуємо його як синкретично-недиференційований функціональний омонім до однозвучного субстантива. Омопару *клас*¹⁻² (іменник, вигук) розглядаємо як синкретично-потенційні функціональні омоніми. Іменник *клас* багатозначний. Одне його значення “міра якості, ступінь, рівень чого-небудь” [15, IV, с. 174] стало базою для утворення емоційного вигуку, який виражає позитивну реакцію людини на предмети, вчинки інших тощо та вживається як розмовне та жаргонне: *Хочу тебе потішити. Ми виграли подорож у Венецію. – Клас!!!* (усне мовл.); *Як тобі мої нові чобітки? – Клас! Дуже гарні!* (усне мовл.).

Група емоційних вигуків української мови поповнюється здебільшого абстрактними іменниками негативної оцінки. Іменники, що виражають позитивні почуття, значно рідше стають базою для утворення вторинних інтер'єктивів.

Окремі іменникові словоформи кличного відмінка виявляють здатність до інтер'єктивації. У “Словнику міжчастиномовних омонімів сучасної української мови” зафіксовано такі омопари (омокомплекси), до складу яких входить інтер'єктив: *Алла́х*¹⁻² (іменник, вигук), *Бо́же*¹⁻⁴ (іменник, вигук, прикметник, іменник (*субст.*)), *Го́споди*¹⁻² (іменник, вигук), *ма́тінко*¹⁻² (іменник, вигук), *не́не*¹⁻² (іменник, вигук), *не́нько*¹⁻² (іменник, вигук). На наш погляд, саме семантика цих субстантивів стала передумовою транспозиції, бо не кожен іменник у кличному відмінку може стати інтар'єктивом, а лише той, у якого дуже сильне емоційне начало. Наприклад, у “Словнику української мови” в 20-ти томах не зафіксовано, що слово *Алла́х* може бути вигуком [16, I, с. 176], хоча численні контексти переконують, що цей субстантив знає інтер'єктивації: *Візор зламав печатку, розгорнув сувій. Пробіг перші рядки й поблід, напір застрибав у його руках. – Аллах... Аллах... – прошепотів. – Шайтан Сірко розгромив нашу ескадру. Потопив усі кораблі* (Ю. Мушкетик, “Яса”); *Блиснуло каре око султана. Під ріденьким вусом, мов перед плювком, стислися губи. “О Аллах! Я ще маю відповідати бунтівникам!”* (С. Тельнюк, “Грає синє море”); *– Розпусник на троні, злочинець зі священним мечем Османа осквернив мою єдину дочку! О прокляття, о Аллах!.. Клич, клич яничара-агу!* (Р. Іванчук, “Мальви”). Аналізований вигук “уживається для вираження здивування, радості, страждання і т. ін.” [5, с. 30]. Омопару *Алла́х*¹⁻² розглядаємо як синкретично-потенційні функціональні омоніми. Амплітудою емоцій відрізняються вигуки *Бо́же* і *Го́споди*. Так, інтер'єктив *Бо́же* “уживається для вираження здивування, радості, страждання і т. ін.” [5, с. 53]. Окрім цього, він може бути етикетним, що “вживається як компонент вітання разом зі словами **поможи, помагай, дай** із побажанням успіхів тому, хто щось робить” [5, с. 53]. Вигук *Го́споди* не може бути етикетним, а є тільки емоційним. “Уживається для вираження подиву, нетерпіння, досади і т. ін. *Орися склала білизну на возика і рушила до Ташані. “О Господи, Господи, – зітхнула мати, дивлячись їй услід. – Зовсім змарніла дівчина за тим гайдамакою”* (Г. Тютюнник, “Вир”); *Світає, Господи, світає... Земля у росах, як в парчі. Маріє, Діво Пресвятая, це ти так плакала вночі?* (Л. Костенко, “Маруся Чурай”); *Заборонено ходити по камері, заборонено стояти (можна лише з окремого дозволу), заборонені прогулянки... Господи! Все заборонено, бо це все “вороги народу”, над якими ведеться слідство* (Іван Багряний, “Сад Гетсиманський”)” [5, с. 136]. Інтер'єктивація аналізованих іменників цілком закономірна, вона впливає із семантики цих субстантивів. Мотивувальні слова і транспозити об'єднані спільною семою емоційності, тому наведені омопари (омокомплекси) мають синкретичну природу.

Іменник *мари* виявляє здатність переходити в імперативний вигук. Він передає наказ, спонукання, заклик до якоїсь дії, звертання. Зокрема, вигуку *мари* властивий

високий ступінь імперативної ознаки. Він має два значення: “1. Команда для початку руху строем. *Тарас мовчав. Щосили зціпив зуби... Мешков знітився раптом, позадкував і крикнув: “Струнко! Направо! Марш!”* (В. Шевчук, “Терновий світ”). 2. *Розм. Уживається як наказ відійти від когось, чогось, покинути, залишити когось, щось. “Марш!” – а вони [цигани] мене з конем до прірви* (Г.Тютюнник, “Вир”) [5, с. 266]. У “Словнику української мови” в 11-ти томах однозвучні іменник та вигук *марш* трактуються як омоніми, хоча, на наш погляд, похідний інтер’єктив *марш* зберігає зв’язок із першим значенням субстантива “ритмічна хода в строю” [15, IV, с. 634]. Це дає підстави розглядати вигук *марш* як синкретичне утворення. Якщо ж аналізований транспозит має залежні слова (іменники у непрямих відмінках, дієслова у формі інфінітива), то виступає головним членом односкладного речення і переходить до лексико-граматичного класу прислівника: – *Марш у хатину, – суворо* [Уляна] *сказала Орисі* (Г. Тютюнник, “Вир”); – *Цить! Не титаю! Зараз мені за лопату і марш копати!* (У. Самчук, “Волинь”).

Як відомо, імперативні вигуки поділяються на наказово-спонукальні та апелятивні. Якщо інтер’єктив *марш* входить до групи наказово-спонукальних, то похідний відіменниковий вигук *слава* важко зарахувати до одного розряду. На наш погляд, він водночас виражає почуття і служить засобом привернути чиюсь увагу, тому його доцільно трактувати як емоційно-апелятивний інтер’єктив: – *Слава! Слава! – кричали що було сили. – Наш Дністер за нас* (Д. Міщенко, “Лихі літа Ойкумени”). А словосполучення *Слава Україні!* – це, безперечно, етикетний вигук: – *Буде Україна! Буде, буде! – виривається з його уст. Виривається голосно і так певно, що Хведот і вся решта товаришів не втримуються і починають гукати: – Слава Україні! Слава, слава, слава!..* (У. Самчук, “Волинь”). На думку С. Висоцької, “процеси інтер’єктивзації пов’язані із семантичною трансформацією вихідного іменника” [1, с. 324].

До імперативних зараховуємо також відіменникові вигуки *вогонь, караул*. Їх визначаємо як синкретично-недиференційовані функціональні омоніми. Слово *караул* тюркського походження, його значення – “збройна варта, сторожа” [14, с. 254].

В українській мові цікаву історію має омокомплекс *шабаши*¹⁻³ (іменник, прислівник, вигук). В українській мові іменник *шабаши* має два значення: „1. *рел.* Суботнє свято, відпочинок, передбачений іудаїзмом. 2. *міф.* За середньовічними повір’ями – нічне збіговисько відьом, чортів, чаклунів і т. ін., яке супроводжується диким розгулом” [15, с. XI, с. 393]. Слово *шабаши* – запозичення з мови ідиш (Schabbes – субота)” [14, с. 649]. У „Словнику української мови” зафіксовано й субстантив *шабаши* з наголосом на другому складі із значенням “закінчення, кінець чогось (перев. роботи)” [15, XI, с. 393]. Безперечно, що зрушення в семантиці похідного іменника призвели до зміни наголосу, тим більше, що сприятливим ґрунтом для цього є особливості української акцентуації, яка характеризується вільним (різномісним, нефіксованим) наголосом слів. Слово *шабаши* унаслідок зміни функції підмета, додатка на предикат зазнає синтаксичної адвербіалізації, що призводить до незмінності деривата. Отже, в аналізованому прислівнику реалізуються два ступені транспозиції – синтаксичний і морфологічний. Звернувшись до контекстів, простежимо, чи відбуваються зміни в лексичному значенні цього слова у функції прислівника: 1. *Незабаром йому [Максимові] за знамено Георгія почитили. А тут і війна – шабаши!* (Панас Мирний, „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”). 2. [Чіпка:] – *Од сьогодні – шабаши пити! годі гуляти!.. Станьмо й ми такими, як люди...* (Панас Мирний, „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”). У першому реченні слово *шабаши* вжито в нетиповій для нього функції присудка, хоча зміни на семантичному рівні не простежуються. У цій ілюстрації воно означає “останній момент чого-небудь, що відбувається в часі; кінець”. У другому „контексті дериват *шабаши* можна замінити предикативним прислівником *годі*, що означає

„вистачить” [15, II, с. 103]. У цьому реченні синтаксична транспозиція призвела до семантичних змін, бо очевидно, що *кінець* і *годі* – слова різні за значенням, однак, на наш погляд, ці слова мають спільну сему, яка вказує на припинення якоїсь дії. Водночас запозичене слово *шабаш* переходить в імперативний вигук, що „уживається як заклик закінчити щось або сигнал про закінчення чогось. [К у м:] – *Сяду тепер та посумую... Засмутюся, зажурюся за кумом. Ех, куме, куме! Любив тебе, шанував, як брата рідненького, у серці носив і доносивсь – до мозолів... А посумувавши, скажу: **шабаш!** Додому, Любонько, і навіть негайно!* (М. Куліш, „Народний Малахій”). Контекст засвідчує, що похідний інтер'єктив не втратив семантичного зв'язку із мотивувальним словом. Аналізовані транспозити визначаємо як синкретично-недиференційовані функціональні омоніми.

Окремі іменники поповнюють групу етикетних вигуків, зокрема *привіт*, *салют*. До речі, у тлумачних словниках не зазначено, що слово *привіт* можна вживати у функції вигуку, тому трактуємо його як синкретично-потенційний функціональний омонім до однозвучного субстантива. Якщо *привіт* виступає тільки етикетним вигуком, то інтер'єктив *салют* має два значення: „**1.** Імперативний. Команда, наказ дати залп на знак шанування кого-, чого-небудь. *Командир дав наказ: “Салют!”* (авт.). **2.** Розм. Етикетний. Уживається як фамільярне привітання при зустрічах; ↔ виг. **привіт!** – *Виходжу легко із аеропорту, а він... уже біжить назустріч радо і, міжнародним жестом поплескавши по рукаві, одною з мов планети (здається, українською сьогодні) гука бадьоро: „Ну, здоров... Салют! То як воно тепер у нас там... пробач, у них живеться?”* (Б. Олійник, „Дивовижа”) [5, с. 439]. Омопару *салют*¹⁻² розглядаємо як синкретично-недиференційовані функціональні омоніми, їх об'єднує спільна сема „шанування кого-, чого-небудь”.

Займенник/ вигук. Займенники теж піддаються процесам інтер'єктивації. У „Словнику міжчастиномовних омонімів сучасної української мови” зафіксована омопара *отакі*¹⁻². Займенникова словоформа вступає у відношення міжчастиномовної омонії тільки у граматичному значенні роду (ж. р.), числа (одн.), відмінка (род.). На наш погляд, саме семантика займенника сприяла транспозиції. Він має два значення: „**1.** Уживається при узагальненому вказуванні на якості, властивості того, про що йде мова. *Гарна левада, гарне село, надто **отакі** пори...* (Ю. Мушкетик, „Яса”); **2.** Уживається перед іменниками в знач. великий, дуже великий (супроводжується жестом, що вказує на величину, розмір та інші якості). ...з усього, що набудували перед тим, після повені зосталася... одна арка! *Жартують: – **Отакі** міцності арка: циклон не бере!* (О. Гончар, „Циклон”) [5, с. 349]. Унаслідок переходу транспозит *отакі* передає людські почуття, а тому належить до емоційних вигуків. Його вживають у разі виявлення здивування, незадоволення і т. ін. Наведені контексти підтверджують його новий частиномовний статус: – *А ви... звідки знаєте? – спитав хлопець. – **Отакі!** – образилась жінка. – По-сусідськи живу, та щоб не знати. Може, до них пройдете?* (В. Підмогильний, „Місто”); *Хоромний, дізнавшись, що Пилип родом з села Хрещеного, скинув брови: – **Отакі!** Я – хрещений батько Михайлика, Алла – хрецена мати. А ви, виходить – хрещений дід! Ну, Михасик і багатий на хрецених!* (С. Соловійов, „Поріг”); ***Отакі**, онуко, – перебив дід Маврикій. – То я, виходить, напасник? Це добре, онуко. Діждався на старість* (О. Донченко, „Лісничиха”). Унаслідок транспозиції мотивувальна словоформа *отакі* набуває частиномовного значення інтер'єктивності, втрачає морфологічні ознаки самостійної частини мови та його синтаксичну функцію, бо, як відомо, вигук не виступає членом речення. Омопару *отакі*¹⁻² розглядаємо як синкретично-недиференційовані функціональні омоніми.

У „Словнику міжчастиномовних омонімів сучасної української мови” зафіксовано омокомплекс *такі*¹⁻⁴ (займенник, іменник, частка, вигук). Ця займенникова

словоформа вступає у відношення міжчастиномовної омонімії з однозвучним вигуком тільки у граматичному значенні роду (с. р.), числа (одн.), відмінка (наз., знах.). Інтер'єктив *take!* належить до емоційних, уживається для вираження здивування, репрезентує розмовний стиль: *Видно Давидові тепер – жінка та одійшла трохи од столу й за спиною Марії неймовірно хитнула головою, а усмішка така в неї, мовляв, „найди дурнишу!”*. А сказала: – *I take! Чого б я думала! – і зразу ж заспішила: – Ой ніколи ж! Давай сито та побіжжу вже* (А. Головка, „Бур'ян”). У статусі вигуку словоформа *take* змінює частиномовне значення дейктичності на інтер'єктивність, перестає відповідати на питання, втрачає синтаксичну функцію. Синкретизм таких інтер'єктивів простежується на рівні однакової форми, а щодо змісту, то його вловити важко, якщо порівнювати з вигуками, похідними від субстантивів. Та це, зрештою, закономірно, бо „визначальною особливістю семантики займенників є її абстрактний характер” [6, с.137]. Імовірно, ця „розмитість” значення займенника сприяла процесам транспозиції окремих займенникових словоформ у несамостійні частини мови, а саме в частки та вигуки. Цей процес виник у мовленні, щоб згодом стати надбанням мовної системи.

Дієслово/вигук. Окремі дієслівні словоформи можуть поповнювати клас інтер'єктивів, здебільшого етикетних. Часто їх новий частиномовний статус не зафіксований у тлумачних словниках. Наприклад, оморяд *вибачай(-те)*, *вбач(-те)*¹⁻³ (дієслово, вигук, модальник) розглядаємо як синкретично-потенційні функціональні омоніми. Дієслівні словоформи способу (наказ.) особи (2-ої), числа (одн., мн.) втрачають здатність змінюватися, немов „застигають”, позбувшись морфологічних і синтаксичних ознак дієслова, втрачають частиномовне значення процесуальності, натомість набувають значення інтер'єктивності. Контексти підтверджують багатозначність цього вигуку: „Етикетний. **1.** Уживається як слово, яким виражають прохання простити провину. [М а в к а:] *Коли б ти, нічко, швидше минала! Вибач, кохання! Ще ж я не знала днини такої, щоб була щасна так, як ти, ніченько, так, як ти, ясна!* (Леся Українка, „Лісова пісня”). **2.** Уживається як слово, яким намагаються привернути чиюсь увагу. – *Я зайнятий, – буркнув Гуляйвітер. – Вибачте, я на хвилинку, – дуже ввічливо, але твердо мовив Хаблак, переступаючи поріг* (В. Дрозд, „Катастрофа”); *Володимир переступив поріг і спинився. В кімнаті довкола столу сиділо п'ятеро дітей і височіла серед них висока й неймовірно худя постать. – Вибачте, – сказав він. – Я оце побачив ваших дітей... – Він знітився й замовк. – Вибачте, – сказав він це раз і поклав на шафку свій пакунок. – Це маленький гостинець дітям...* (В. Шевчук, „Дім на горі”). **3.** Уживається для пом'якшення незгоди із співрозмовником, відмови йому в чомусь тощо. – *Телефон, сказав Опольчик. – Вибачте, порозмовляємо іншим разом* (Р. Андрияшик, „Люди зі страху”) [5, с. 81]. Виступаючи модальником, аналізовані словоформи вживають „під час вираження негативного ставлення мовця до змісту власного висловлювання чи оцінки висловлювання співрозмовника. [Захар Захарович:] *Вживаємо заходів. Ви бачите, які тріскачки! Не тільки зайця, а й вовка злякають. Доречно сказати вам, що в мене вовк недавно ягня вхопив... Серед білого дня вскакує на взгород старий, **вбачте**, вовцюган і хапає найкраще ягнятко. Що це таке? Як це назвати?* (О. Донченко, „Лісничиха”); [Пашенко:] *Я вже почав зневірятися. І раптом, як весняний грім, ваш дзвінок... Ви невідомими й, **вбачте**, нецікавими для мене стежками прийшли сюди* (В. Підмогильний, „Товість без назви”); „*Мені теж, **вбачайте**, не вміщується в голові... так не вміщується під капелюхом, що за мою брамою у білому світі нема ані Бога, ані чорта*”, – сказав Жельман (Р. Федорів, „Єрусалим на горах”)” [5, с. 81]. На відміну від інтер'єктива, модальник завжди відокремлено комами.

Віддієслівного походження також вигук *гляди́*, що входить до омокомплексу *гляди́*¹⁻³ (дієслово, модальник, вигук). Цей інтер'єктив може бути як імперативним, так і емоційним залежно від контексту: „1. Імперативний. Виражає зауваження, застереження, погрозу. [П е р е л е с н и к:] *А проте... здається... ти когось кохала?* [М а в к а:] *Ха-ха-ха! Не знаю! Попитай у гаю. Я піду квітчати дрібним рястом коси...* (Подається до лісу). [П е р е л е с н и к:] *Ой гляди! Ще змиють їх холодні роси!* (Леся Українка, „Лісова пісня”). 2. Емоційний. Виражає здивування, подив, докір, обурення. – *Гляди лишень! Чи це в тебе в кабінеті й образа нема?* – сказала Степанида, оглядаючи стіни. – *Нема, бо ти не почтила* (І. Нечуй-Левицький, „Хмари”)” [5, с. 132]. Дієслівна форма *гляди́* вступає у відношення міжчастиномовної омонімії тільки у граматичних значеннях виду (недок.), способу (наказ.), особи (2-ої), числа (одн.). Це дієслово багатозначне. Значення і вигуку, і модальника все одно пов'язані із семантикою цього дієслова. Модальник *гляди́* завжди відокремлюється комами, він „живається за потреби звернути увагу співрозмовника на певний аспект думки. *Спочатку Лук'ян радів, дивлячись на нього: „Беручке хлоп'я, гляди, якимось професором буде або ще вище”* (Г. Тютюнник, „Вир”); *Остап брав великі кроки, Юрко відставав. Дивився на саженну постать Остапову... – ...Так, як почнеш шукати правди, то, гляди, і залізеши у кривду. А чоловік я темний, хоч і пролетаріат* (Микола Хвильовий, „Юрко”)” [5, с. 132]. Інтер'єктив *гляди́* розглядаємо як синкретично-потенційний функціональний омонім до однозвучної дієслівної словоформи і модальника.

Віддієслівні вигуки *вітаю(-ємо)*, *дякую(-ємо)* теж трактуємо як синкретично-потенційні, бо їх вторинний частинимовний статус не закріплений у тлумачних словниках. Інтер'єктиви *пробачай(-те)*, *пробач(-те)*, *простій(-ть)*, *процай(-те)*, *рятуйте, скажі(-ть)* визначаємо як синкретично-недиференційовані функціональні омоніми.

Прислівник/вигук. Процеси переходу прислівника у вигук ґрунтовно висвітлила С. Соколова у статті „Відприслівникова інтер'єктивація у сучасній українській літературній мові” [17, с. 169-172]. Дослідниця виділила такі основні такі важливі категоріальні ознаки вигуків, що їх, транспонуючи, набуває прислівник: „відсутність номінативної функції; ослабленість власне лексичного значення; експресивні зміни смислу; семантичні, інтонаційні та синтаксичні зв'язки з попередніми та наступними елементами мовлення; залежність від мовленнєвої ситуації; невираженість морфологічних категорій та парадигм і специфічний вияв синтаксичних функцій” [17, с. 170]. Наш фактичний матеріал дає можливість розглядати похідні інтер'єктиви у площині міжчастиномовної омонімії. Про цьому будемо враховувати синкретичну природу функціональних омонімів. Зокрема, прислівник *мерці́й* має значення „якомога швидше, скоріше” [5, с. 270]. Це підтверджує контекст: *Марко вказав землянку, в якій вона сиділа, й видолинок, яким підлізти до неї. Сторожа пильнувала не вельми, тільки зрідка хтось вилазив з куги, озирав степ і мерці́й пірнав назад у тепле кубло* (Ю. Мушкетик, „Яса”). У цьому уривку означальний прислівник *мерці́й* відповідає на питання *як?*, виконує синтаксичну функцію обставини, має частинимовне значення ознаковості (ознаки дії). Окрім цього, цей прислівник може бути предикативним: *А навкруги білий-білісінкий день, та й сонце у небі уже височенько, морозець, у Миколки зуб на зуб не потрапляє. Додому, Первінко, мерці́й додому, бо що ж там мати?* (М. Вінграновський, „Первінка”). Слово *мерці́й* можна вживати у функції імперативного вигуку, що спонукає до пришвидшення дії: *Чіткіші лінії і фарби спокійніші, – благословляється на осінь, на дощі... Десь журавлі в похолоділій тиші: – Мерці́й! Мерці́й!* (Є. Плужник, „Чіткіші лінії”). Похідне слово набуває частинимовного значення інтер'єктивності, водночас має спільну сему із прислівником – „швидше”. Це підтверджує синкретичну природу похідного транспозита.

Намагання „відштовхнутися” від значення мотивувального прислівника спостерігаємо на прикладі вигуку *гірко*. Наводимо його лексикографічний опис: „Імперативний. За народним звичаєм – вигук за весільним столом, що виражає прохання до молодих поцілуватися. **Гірко!** – *погукують до молодих*. – **Гірко!** *Справді, гірке якесь, безрадісне це весілля. Робилося все похатцем, нашивидкуруч* (О. Гончар, „Людина і зброя”)” [5, с. 128]. Прислівник *гірко* багатозначний: „Означальний. **1.** Із своєрідним їдким, різким смаком, запахом. **2.** *Перен.* Із відчуттям душевного болю, страждання, прикрості. **3.** *Розм.* Сильно, важко. Предикативний. **4.** Про своєрідний їдкий, різкий смак. **5.** *Перен.* Про почуття прикрості, болю” [5, с. 128]. Хоч вигук *гірко* імперативний, проте налаштує на позитивні емоції, у ньому відчувається намагання оберегти молодих від негараздів і страждань. Незважаючи на „віддаленість семантики”, все одно простежується зв’язок між прислівником та вигуком, тому розглядаємо цю омоніму як синкретично-недиференційовані функціональні омоніми.

До групи етикетних вигуків належить відприслівниковий транспозит *щасливо*. Його вживають як прощальне побажання: *Знову затуркотів барабан; старші скомандували... – Процавайте!.. – Оставайтесь здорові!.. – Хай вам бог помагає!.. – Щасливо!.. – Процайте, мамо!.. – казав Максим, проходячи повз матір* (Панас Мирний, „Хіба ревуть воли, як ясла повні?”). Як стверджує С. В. Соколова, „Перехід прислівників у вигуки відбувається тільки на синтаксичному рівні: категоріальне значення прислівника змінюється на категоріальне значення вигуку, морфологічне оформлення є сталим для обох лексико-граматичних класів, а лексичне значення слова після транспозиції лише набуває емоційного забарвлення (яке виражене в інтонації)” [17, с.169].

Цілком закономірно, що інтер’єктивності здебільшого зазнають ті іменники, займенники, дієслова, прислівники, семантика яких пов’язана з емоційністю, експресивністю чи проявами волевиявлення. Водночас перехід у вигуки повнозначних слів супроводжується змінами на рівні семантики, набуттям синтаксичної незалежності і застигlosti форми. Порівняльний аналіз як твірних слів, так і транспозитів дає підстави розглядати пари чи ряди функціональних омонімів як синкретичні і взаємопов’язані одиниці, об’єднані спільністю семи чи сем. Опис переходу слів різних лексико-граматичних класів у вигук – це лише невелика частина тих виявів транспозиції, які зароджуються в мовленні, щоб згодом стати надбанням мовної системи.

1. *Высоцкая И. В.* Синкретизм в системе частей речи современного русского языка / И. В. Высоцкая. – Москва: МПГУ, 2006. – 429 с.
2. *Вихованець І., Городенська К.* Теоретична морфологія української мови / І. Вихованець, К. Городенська; за ред. І. Вихованця. – Київ: Пульсари, 2004. – 398 с.
3. *Вихованець І. Р.* Транспозиція / І. Р. Вихованець // Українська мова. Енциклопедія. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2000. – С. 638-639.
4. *Вихованець І. Р.* Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – Київ: Наук. думка, 1988. – 256 с.
5. *Глібчук Н., Добосевич У.* Словник міжчастиномовних омонімів сучасної української мови / Н. Глібчук, У. Добосевич. – Львів: Априорі, 2016. – 640 с.
6. *Горпинич В. О.* Морфологія української мови / В. О. Горпинич. – Київ.: Академія, 2004. – 336 с.
7. *Гуйванюк Н.* Соціальні та регіональні виміри інтер’єктивів української мови / Н. Гуйванюк // Мова і суспільство. – 2012. – Вип. 3. – С. 321-332.

8. Данилюк І. Г. Синкретизм у системі частин мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 "Українська мова" / І. Г. Данилюк. – Донецьк, 2006. – 20 с.
9. Ковалик І. І. Вчення про словотвір // Вчення про словотвір. Вибрані праці / І. І. Ковалик. – Івано-Франківськ-Львів: Місто НВ, 2007. – С. 110.
10. Кочерган М. П. Синкретизм / М. П. Кочерган // Українська мова. Енциклопедія. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2000. – С. 538-539.
11. Мацько Л. І. Інтер'єктивація в українській мові / Л. І. Мацько // Українське мовознавство: зб. статей. – Київ: КДУ ім. Т. Г. Шевченка, 1979. – Вип. 7. – С. 21-27.
12. Мацько Л. І. Інтер'єктивація / Л. І. Мацько // Українська мова. Енциклопедія. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2000. – С. 207-208.
13. Мацько Л. І. Інтер'єктиви в українській мові: навчальний посібник / Л. І. Мацько. – Київ: КДП, 1981. – 131 с.
14. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – Київ, 2000. – 680 с.
15. Словник української мови: В 11 т. – Київ: Наук. думка, 1970 – 1980.
16. Словник української мови: У 20 т. – Т. І. – К., 2010; – Т. II. – Київ, 2012.
17. Соколова С. В. Відприслівникова інтер'єктивація у сучасній українській літературній мові / С. В. Соколова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць / Відп. редактор М. Я. Плющ. – Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 5. – С. 169-172.
18. Тараненко О. О. Конверсія / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2000. – С. 246.
19. Тараненко О. О. Омоніми / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – С. 402.

Стаття надійшла до редколегії 30. 04. 2017
доопрацьована 30. 06. 2017
прийнята до друку 15. 08. 2017

SYNCRETIC NATURE OF DERIVATIVE INTEJECTIONS AS A PART OF LEXICO-GRAMMATICAL HOMONYMY

Nataliya Glibchuk

Ivan Franko National University of Lviv
Ivan Kovalyk department of the Ukrainian Language
1/234, Universytetska Str., 79001/Lviv, Ukraine,
Phone: (0322)239 47 17

The article considers theoretical and practical aspects of the formation of interjections in the Ukrainian language, which results in the appearance of lexico-grammatical homonyms. It attempts to reveal the mechanisms of formation of such language units based on three major criteria for distinguishing the parts of speech: semantic, morphological, syntactic. We have identified the semantic background, reasons, and patterns of the interjection formation processes taking into account the syncretic nature of the analyzed transpositions. The research considers the specific examples of transition of the words from different parts of speech into interjections, namely nouns, pronouns, verbs, adverbs. Functional homonyms including

derivative interjections have been divided into syncretic-differentiated, syncretic undifferentiated, and potentially syncretic. It has been revealed that abstract nouns of negative and positive evaluation are the nouns that are the most likely to be exposed to interjection formation. The transpositional potential is inherent in their semantics. The study examines those specific word forms of vocative nouns that became emotive exclamations. It has been described the imperative noun-based interjections and etiquette interjections. The study analyzes those morphological and syntactic changes that happen in the derivative words during the transposition process. At the same time, it has been revealed the common semes or the semes of derivatives and derivative interjections, which gives grounds to consider the homonymic pairs (homonymic complexes) of the functional homonyms as the syncretic formations. The research has established that the transition of notional words into interjections is accompanied by the changes at the semantic level, acquiring syntactic independence and the fixed form. This is predetermined by the enhanced capability of the word to express the emotional and volitional reaction of the speakers.

Key words: lexico-grammatical homonymy, functional homonymy, transposition, conversion, interjection formation, syncretism.